

Kültürel Miras ve Müzeler

İmgelem Mirasının Çözülen Dili

Özgür Ceren Can

Özgür Ceren Can, *Yeryüzünde Minör Titreşimler* sergisi üzerinden Burçak Bingöl'ün işlerinde reddedilemeyen kültürel mirasını, katılmış resmî tarih anlatılarını, sorunlu kentsel politikaları, içtenlikle deneyimlenen kültürel karşılaşmaları ve güncel yaşam deneyimlerine ilişkin yeni arayışlar fırına yükleyişini ele alıyor.

Yeryüzündeki varoluşsal konumumuz, ikamet kavramından bağımsız düşünülür düşünülmesine ama yerinden edilmiş/ayrılmış, sonu gelemeyen bir yolculuk döngüsünde yersiz yurtsuz biri olmak, kendi köken kurgularını yük edinip beraberinde taşımaya da gerektirir. Resmî tarih anlatıları ve miras stratejileri üzerine inşa edilen mekânsal kurgular ne kadar belirgin ve güvenilirse, "zihinde yerleşik" köken kurguları bir o kadar değişken, kırılabilir ve tekinsizdir. Meskenin yıkılışının etkisi ne denli hızlı ve şiddetliyse, zihinde yerleşik olanın dönüşümü o denli yavaş ve minördür. Kültürel coğrafyamızda bu ikili karşılık hiçbir zaman münferit olmadığından, arada kalmanın gerilimi bitmek tükenmek bilmez. İnsan kurucu ya da yıkıcı, agresif üstyapı ideolojilerinin hürsarı tarafından hırpalanıp durur.

Sanatçı Burçak Bingöl, *Yeryüzünde Minör Titreşimler* adını verdiği sergisiyle bu türden yaşam deneyimlerine ilişkin hesaplaşmalarıyla Ankara'ya geri geliyor; bir döngüyü kapatmak için. Bu döngünün çıkış noktası, büyüdüğü ve eğitim hayatını tamamladığı Ankara ile atölyesini kurduğu ve sanatsal çalışmalarını sürdürdüğü İstanbul'un birbirini iten kültürel hacmiydi. Çocukluk ve gençlik yıllarında Cumhuriyet'in başkenti olan Ankara'da, Batı modernitesinin biçimleri, estetik kavrayışına hükmetmiş ve hafızasının çekmecelerine düzenli dizgeler halinde yerleşmişti. İstanbul'a gittiğinde devrik saray üslubu estetiğinin, inşaat yığınları tarafından kesintiye uğratan bezemeli kombinasyonlarının kentte dağınık ve dramatik bir biçimde hayata tutunduğunu fark etti. Öte yandan coğrafyanın batısındaki alafanga kentler onu tutarlı bir davetkârlıkla çağırma-ya devam ediyordu.

Avrupa'daki sanat akımlarını takip etmenin, sanat eğitimi ya da etkinliği için yurtdışına çıkmanın daha önceki sanatçı nesillerden gelen bir kariyer hamlesi olduğunu biliyoruz. Dahası, Burçak Bingöl'ün eğitimini tamamladığı güzel sanatlar programlarının ilkeleri, stratejileri, yöntem ve teknikleri de Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet dönemlerinden itibaren devam eden bir süreklilikle Batı'dan uyarlanmıştı. Hatta programlar bu bağlamda kadrolaşmıştı. Çeşitli disiplinlerden sanatçılar için en önemli varoluşsal mücadele, modernist değerlere boyun eğme ya da onların üstesinden gelme arasında verilmişti. Çağdaş sanat pratiği, geleneksel formlardan keskin kopuşun zorunluluğunu tacize varan bir ısrarla tekin etmişti. Resmî söyleme kendini kabul ettirme mesaisindeki sanatçılar, kimlik yitimi ve yenilme korkusu, sindirilmemiş inçittiği gururun tamiri ya da kültürel tercümelemlerin yetersizliği gibi problemlerle baş etmek zorunda kalmışlar-

Farklı coğrafyalardan seramik formları, kültürel hafızaya dair taşıyıcı kodları içinde barındıran, dirençli bilgi kapsülleri gibi görüyor Burçak Bingöl.

di. Kadın sanatçılar tüm bunların yanı sıra temel yaşamsal haklarını kazanmanın kavgasını da verdiler. Burçak Bingöl de Ankara'da geçirdiği yıllarda Batı modernizmiyle diyalog halinde bir hayat tarzı sürerek çağdaş seramik sanatının kavram ve uygulamalarıyla meşgul olmuş, Selçuklu ve Osmanlı sanatında önemli yer tutan çini, seramik ve porselen plastiği ile biçimlerinden itinayla uzak durmuştu. İstanbul'a taşınmasıyla birlikte artık çok yabancı olduğu bu mirasın göstergelerine yabancılaştığını idrak etti. Bu farkındalık, sanatsal yaşamında çok önemli bir kırılma noktası oldu.

Mirasın dilini öğrenmek ve onu anlamak için, İstanbul'un kentsel karşılaşmalarının yarattığı zengin olanakları kullanmaya başladı. Ancak burada kastedilen müze ziyareti türünden steril ve içeriği yetkili uzmanlarla programlanmış kültürel deneyimler değil. Gündelik hayatın akışına

karışmak, kültürel coğrafyanın şartlarıyla şekillenmiş kent sakinlerini tanımak, dünyaya bakışlarını anlamak için sokaklarda dolaşip insanlarla sohbet etmek, kent arşivlerinde, kütüphanelerde vakit geçirmek, okumak, kamusal sanat eserlerinin gölgesinde dinlenmek, parklarda ya da çeşitli doğa parçalarında kentin iklimini, ışığını, bitki örtüsünü, toprak özelliklerini ve doğaya bağlı ritüellerini keşfetmek gibi çok katmanlı kent estetiği deneyimlerinden faydalanıyordu. Sanatçının etkinlikleri bir yandan yurtdışında da sürüyordu: eğitim programları, sergiler, seyahatler... Burçak Bingöl'ün, kenti biriktirme ve damıtma alışkanlığını gittiği dünya kentlerinde de devam ettirdiğini biliyoruz. Kentsel deneyimlerinden doğan eserlerini -ki sanatçı her bir serinin değerini tetiklediğini ifade etmekte- seramik, çizim, video, fotoğraf ve yerleştirme gibi farklı disiplinlerde üretirken, sergileme aşamasında inşacı olduğunu ve gittiği yerlere kendi mobil başkentlerini kurduğunu söylemek mümkün. "Başkent" diyoruz çünkü politik bir özne niteliği olarak Ankara'lık, adeta gölgesi olarak her yere peşinden gitmiş gibi görünüyor.

Farklı coğrafyalardan seramik formları, kültürel hafızaya dair taşıyıcı kodları içinde barındıran, dirençli bilgi kapsülleri gibi görüyor Burçak Bingöl. Bu nedenle seramik tekniğinin olanaklarını bıkıp usanmadan araştırıyor. Sanatçının eserlerine konu olan entelektüel sorunsallara teknik sınamaların eşlik ettiği de görülüyor. Oradan oraya gidip gelirken, bir kamyonun ön yüzünü birebir ölçekte seramikten şekillendirip gelecekte bezeme motiflerinin güncel çeşitlemeleriyle dekorluyor ("Seyir", Araba Sevdası, 2014). Bu çalışma teknik bir güç gösterisi olmanın yanı sıra, sanatçının tarihsel olan ile şimdiki bir arada tartışmaya açmak isteğinin bir ifadesi. Kamyon yüzü sanayi devrimi, göç ve toplumsal cinsiyet kodları gibi farklı konuları gündemimize getirirken geleneksel desenlerin manipülasyonu, biriken tasarım kültürünün yeniden yorumlanmasını tartışmaya açıyor. Kültürel; hatırlama, çağırışım ve imgelem eylemleriyle bağlanan dürtü ilişkiler kurmanın yollarını aradığını düşünebiliriz. Sanatçının, seramik mirasının görsel dağırıcılığı ve pişirim reflekslerinin bileşkesi içinden geliştirdiği akıl yürütmeleri, zanaat ve süsleme kategorisi-

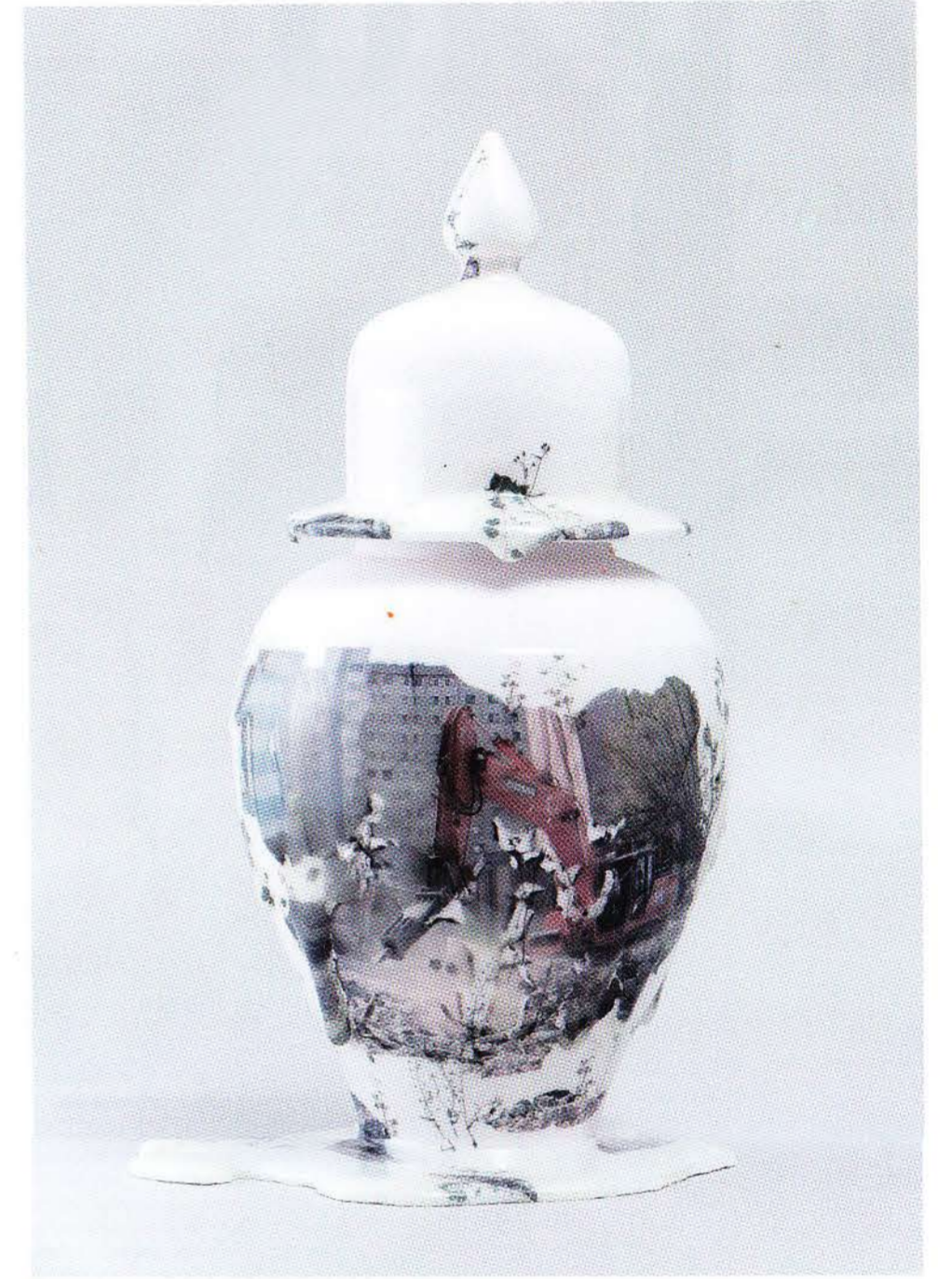
ne rahatlıkla havale edilebilecek sanatsal biçimlerin içindeki modernite potansiyellerini bulup günümüze taşıyor.

Burçak Bingöl'ün tekniğinin malzeme repertuarının ve teknik şartnamelerinin sınırlarını aşan, form bütünlüğü ile uygulama süreçlerini tersyüz ederek kusurlar icat eden, sonra da bunların çeşitlemelerini sabırla üreten bir sanatsal pratiği var. Hafızalarımızda sabitlenen imgelemlere dair katılmış yargıları kendi estetik tercümelemelerine dönüştürüyor. Seramiklerinin deforme edilen, parçalanmış, sızları akan, beklenmedik hatta istenmeyen çamurların üzerlerine yapışıp kaldığı dinamik formlara dönüştüğü görülüyor. İşlerinde başlarda daha kaba kurgularla işletilen "kusurlama" süreçlerinin bugün titizlikle kurgulandığını, ölçülülük hesaplandığını ve rafine edildiğini, neredeyse bir elverişsizlik estetiği oluşturduğunu gözlemleyebiliyoruz.

Burçak Bingöl, 2022'de SAHA Derneği'nin İngiltere'de Tate St Ives Müzesi'yle yürüttüğü işbirliği kapsamında, Porthmeor Stüdyoları'nda misafir sanatçı programına katıldı. İngiltere'de ilk sanatsal seramik atölyesinde araştırılmalar yaptı. The Leach Pottery, tüm tasarım ve üretim işlemlerini kendisi yapan çağdaş seramik sanatçısı karakterini ortaya çıkaran, bu yönüyle seramik pratiğinin çömlükçülük zanaatından ve porselen endüstrisinden ayrılmasına yol açan mihnet taşı niteliğinde bir yer. Sanatçı burada seramik malzemeyle kurduğu tarihsel ve kültürel ilişkiye oturan bir mikro-tarihsel metin üzerine çalıştı. Hatta bu metin çalışmaları süreç içinde bir şiir serisine dönüştü.

St Ives'deki bir diğer önemli kültürel karşılaşma mekânı ise bugün artık Barbara Hepworth Müzesi ve Heykel Bahçesi olan Trewhyn Studio oldu. Burası 20. yüzyılda modernizmin en önemli heykeltıraşlarından biri olan Barbara Hepworth'ün eski ikametgâhi ve çalışma alanıydı. Sanatçı burada onun soyut eserlerini yakından inceleme fırsatı buldu. St Ives'de olduğu süre boyunca müzeler kadar kent arşivlerinde de vakit geçirdi. Hatta yürzmenin yasak olduğu buz gibi bir göle dalarak o bölgeye has kilden çıkarmaya bile çalıştı. Bütünlüklü bir kent estetiği deneyiminin hakkını fazlasıyla vermiş olduğunu kabul edelim.

Kültürel Miras ve Müzeler

Kusurlu, kırık, eksik ya da tuhaf görünen seramikler, erime ve dönüşüm hallerinde katılmış gibi.

Bingöl'ün form bütünlüğü ile uygulama süreçlerini tersyüz ederek kusurlar icat eden bir sanatsal pratiği var.

İstanbul'a döndükten sonra Galata'daki stüdyosunda yaptığı *Yeryüzündeki Minör Titreşimler* adlı serisini ilk olarak Tate St Ives'de sergiledi. Sergi için fırınlama strüktürünün bir benzerini, merkezde kümelenmiş halde yerleştirerek, galeri mekânını hayali bir seramik fırının içiymiş gibi kurguladı. Pişirim ateşinden arındırılmış gibi görünen raflardaki Osmanlı şah vazolarının yüzeylerine güncel fotoğraflar ve flora seçkileri transfer etti. Aynı formun soyutlamaları olan geometrik formları; tasarlanmış sız bozulmaları, parçalanmalar ve yapışmalar aracılığıyla, yerleştirmede yer alan diğer buluntu nesnelere çeşitli ilişkilere soktu. Kusurlu, kırık, eksik ya da tuhaf görünen bu seramikler, erime ve dönüşüm hallerinde katılmış gibi biddiler. Bu sergileme izleyicileri seramik fırınındaki pişirim sürecinin dommuş bir ânına dahil ediyor gibiydi. Yerleştirmede yer alan fotoğraflar, Ankara'da yıkılan Devlet Konservatuarı'nın molozları arasından alınan bir parça demir, St Ives çömlüklerinden toplanan tuğla tozları, gölden çı-

karılmış kil, dallar ve türlü atıklar gibi buluntu nesnelere fırının dışındaki yaşamla güçlü politik bağlantılar kuruyordu. Reddedilemeyen kültürel miras, katılmış resmî tarih anlatıları, ekoloji ve kültürel belleğin korunması bakımından sorunlu kentsel politikalar, içtenlikle deneyimlenen kültürel karşılaşmalar ve güncel yaşam deneyimlerine ilişkin yeni arayışlar fırına yüklenmişti. Sanatçı, zihinde yerleşik olan karşıtlıklar evreninin sakinleri arasında uyumlu bağlantılar kurabilme ihtimallerinin peşindeydi.

Yeryüzündeki Minör Titreşimler sergisi 7 Ekim-18 Kasım arasında Ankara'da Ka sanat alanı için yeniden uyarlanıyor. Ana yerleştiği Ka'da gerçekleşecek serginin bir bölümü ise Burçak Bingöl'ün mekânına özgü müdahalesi ve British Council desteğiyle İngiltere Büyükelçiliği konutunda izlenebilecek.

• *Yeryüzündeki Minör Titreşimler*, 7 Ekim-18 Kasım tarihleri arasında Ka Atölye'de görülebilir.

Bingöl, yaşam deneyimlerine ilişkin hesaplaşmalarıyla Ankara'ya geri geliyor; bir döngüyü kapatmak için.